

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2026. № 4.

ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.117>

УДК 330:352:314/316

Л. В. Головко,

*к. е. н., старший науковий співробітник, старший науковий співробітник
відділу соціального капіталу,*

Інститут демографії та досліджень якості життя НАН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3372-764X>

ТОЧКИ ЗРОСТАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

L. Holovko,

*PhD in Economics, Senior Researcher, Senior Researcher Fellow,
Mykhailo Ptoukha Institute for Demography and Life Quality Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine*

GROWTH POINTS OF LOCAL GOVERNMENT BODIES

У статті здійснено комплексний аналіз точок зростання органів місцевого самоврядування в умовах воєнного та післявоєнного розвитку України крізь призму інституційного та екосистемного підходів. Обґрунтовано, що управлінська адаптивність, міжмуніципальна та міжсекторна взаємодія, стратегічне планування, міжнародне партнерство,

цифрова трансформація та розвиток локального підприємництва формують ключові детермінанти спроможності територіальних громад. Особливу увагу приділено агломераційним процесам як просторовим осередкам концентрації ресурсів та інноваційного потенціалу, зокрема на прикладі Львівської агломерації. Проаналізовано емпіричні кейси громад різних регіонів України у 2022–2024 рр., що підтверджують ефективність гнучких управлінських моделей, кризових механізмів координації та екосистемних форматів розвитку. Доведено, що екосистемний підхід сприяє інтеграції гуманітарного відновлення з довгостроковим соціально-економічним розвитком та підвищує резильєнтність територіальних громад в умовах високої невизначеності.

The article presents a comprehensive theoretical, methodological and applied study of the growth points of local self-government bodies of Ukraine under martial law and post-war reconstruction. The concept of “growth points” is interpreted as a set of institutional, managerial, social, economic and spatial factors capable of ensuring the qualitative transformation of territorial communities, increasing their capacity, resilience and adaptability to crisis challenges. The methodological basis of the study is the institutional approach, the concept of sustainable development, the theory of crisis management and the ecosystem approach to territorial development.

The paper analyzes the impact of a full-scale war on the transformation of management practices at the local level, in particular in conditions of resource scarcity, high uncertainty and increased social risks. It is substantiated that managerial adaptability, horizontal interaction between communities, intersectoral partnership, financial and human resources capacity, participation of citizens and civil society, as well as integration of international assistance into local development strategies have become key points of growth of territorial communities in 2022–2024.

Particular attention is paid to agglomeration processes as spatial centers of resource concentration, innovative potential and intermunicipal cooperation. Using the example of the Lviv agglomeration, an alternative model of institutionalization of agglomeration development is demonstrated, in which joint strategic planning is the primary stage, and the formalization of management structures occurs after reaching consensus between communities. The role of international partners in supporting multi-level governance, the transfer of management practices and attracting external financial resources is shown.

It is proven that the ecosystem approach allows integrating humanitarian recovery with long-term socio-economic development, combining the interests of local governments, business, civil society, and international partners.

Ключові слова: *міське самоврядування, точки зростання, територіальні громади, агломерації, екосистемний підхід, воєнний стан, післявоєнне відновлення, міжмуніципальне співробітництво.*

Keywords: *local self-government, growth points, territorial communities, agglomerations, ecosystem approach, martial law, post-war recovery, intermunicipal cooperation.*

Постановка проблеми. Муніципальне співробітництво в умовах воєнного періоду пов'язане із пошуком ресурсів для відновлення інфраструктури, створення комфортних спільних умов проживання, підвищення спроможності територіальних громад. Вагому роль у цьому аспекті відіграють процеси побратимської співпраці міст, створення міських агломерацій, інноваційної активності органів місцевого самоврядування

На сучасному етапі трансформації системи публічного управління в Україні особливої актуальності набуває проблема інституційної невизначеності у сфері розмежування повноважень між державою та органами місцевого самоврядування, а також між різними рівнями публічної влади. Відсутність чітких, нормативно закріплених критеріїв такого

розмежування зумовлює зниження ефективності управлінських рішень у низці сфер та породжує ситуації функціонального перевантаження органів місцевого самоврядування. Останні нерідко змушені виконувати додаткові завдання без уніфікованих підходів до визначення стандартів їх якості, а також за умов обмеженого або взагалі відсутнього ресурсного забезпечення.

У даному контексті, визначення точок зростання для органів місцевого самоврядування є чи не одним із важливих факторів збереження цілісності територіальної громади, зростання її спроможності, зміцнення стійкості та забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку, в умовах воєнного та повоєнного періодів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях вагомого значення набуває становлення та розвиток міських агломерацій, що розглядаються як ключові просторові осередки воєнного та повоєнного відновлення. Більшість вітчизняних науковців доводять, що саме територіальні громади навколо найбільших урбаністичних центрів стануть ключовими просторовими осередками економічного зростання, концентрації ресурсів і генерації інноваційного потенціалу.

Вчені Інституту демографії та досліджень якості життя НАН України, у своїх фундаментальних дослідженнях підкреслюють, що великі міста та їх агломерації формують ядра демографічної стабілізації та розвитку людського капіталу, які визначатимуть нову просторову організацію економіки України. В умовах міграційних втрат та трансформації ринку праці значущим є резильєнтність економіки громад та територій, їх стратегічне планування повоєнної відбудови [1].

Інтеграційні процеси соціальних інновацій, соціальної відповідальності, значущість зміцнення синергії між громадською активністю, інноваціями та інклюзивними ініціативами, як передумовами нарощування адаптивного потенціалу через формування нових соціальних і культурних цінностей, що підвищують якість життя міського населення досліджували Ушенко Н.В., Кожемякіна С.М., Тупіка А.С. [2].

Науковці Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України значну увагу приділили дослідженню та обґрунтуванню шляхів вирішення сучасним організаційно-інституційним проблемам з урахуванням економічних, соціальних та екологічних викликів, акцентувавши увагу на значимості зміцнення зв'язків територіальних громад з міськими агломераціями, зокрема Київською і Львівською [3].

Сірик З.О. та Засадній В.Л. досліджували передумови інвестиційної привабливості територіальних громад через агломераційний чинник, зокрема розвиток інфраструктури, створення інноваційних кластерів, підтримку бізнесу [4].

Адаптацію міжнародного досвіду надання соціальних послуг для вразливих категорій населення в територіальних громадах, через залучення благодійних, волонтерських організацій, підприємницьких структур, що сприяє підвищенню самодостатності територіальних спільнот обґрунтовували у своєму дослідженні Заяць Т.А. та Краєвська Г.О. [5].

Головко Л., Сіренко Ю. досліджували інструменти і механізми, що забезпечують формування та відтворення соціального капіталу, посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, а також підвищення соціальної й економічної стійкості громад. На основі порівняльного аналізу зарубіжних практик обґрунтували можливості їх адаптації до українських реалій з урахуванням специфіки воєнного стану, ресурсних обмежень та пріоритетів післявоєнного відновлення [6].

Таким чином, у сучасному українському науковому та експертному середовищі формується узгоджене бачення агломерацій як ключових інституційно-просторових утворень, здатних забезпечити не лише економічне зростання, але й структурну перебудову національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності та інтеграцію до європейського простору розвитку. Ключовим є територіальний чинник, як у безпековому вимірі, так і з соціально-економічними перевагами розміщення територіальних громад поблизу великих міст, міських агломерацій.

Відкритими та малодослідженими залишаються питання визначення потенціалу зростання та повоєнного відновлення територіальних громад через активність органів місцевого самоврядування.

Мета. Теоретико-методологічне обґрунтування та емпіричний аналіз точок зростання органів місцевого самоврядування України в умовах воєнного та післявоєнного періодів, а також визначення ролі екосистемного підходу у формуванні спроможності, стійкості та довгострокового розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Поняття «точки зростання» у контексті місцевого самоврядування доцільно розглядати як сукупність інституційних, управлінських, соціальних та економічних чинників, що створюють умови для якісного розвитку територіальних громад. У воєнний та післявоєнний періоди такими точками зростання стають: управлінська адаптивність; горизонтальна взаємодія між громадами; міжсекторне партнерство; фінансова та кадрова спроможність; участь громадян і громадянського суспільства; інтеграція міжнародної допомоги у локальні стратегії розвитку.

В умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування продемонстрували високий рівень адаптивності до нестандартних управлінських викликів. Значна частина рішень ухвалювалася в умовах обмежених ресурсів, дефіциту часу та невизначеності.

Вагоме значення у формуванні точок зростання органів місцевого самоврядування відіграли сформовані тенденції воєнного періоду: зростання кількості вимушено переміщених осіб та їх соціальна інтеграція, поширення процесу релокації бізнесу та адаптація до нового локального середовища. Вимушеним міграціям притаманні характерні закономірності, оскільки звичне до комфортного життя міське населення, в основному переїжджало у відносно безпечні міста, що створювало надмірне навантаження на інфраструктуру, особливо соціальну.

На разі, ключовими просторовими осередками відновлення, концентрації ресурсів і генерації інноваційного потенціалу виступають міські агломерації: Київська та Львівська.

Київська агломерація належить до семи потенційних агломерацій, визначених у межах Державної стратегії регіонального розвитку України на 2021–2027 роки, та розглядається як один із ключових просторових осередків соціально-економічного розвитку країни. Її формування та функціонування набули особливої актуальності в умовах повномасштабного російського вторгнення, коли агломераційні зв'язки стали важливим чинником стійкості, координації дій і відновлення територій.

10 лютого 2023 р. Програмою Рада Європи «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні» були презентовані результати соціологічного дослідження «Київська агломерація в контексті широкомасштабного російського вторгнення». Дослідження проведено у листопаді 2022 р. Київським міжнародним інститутом соціології за замовленням Ради Європи у співпраці з Місцевою асоціацією органів місцевого самоврядування «Київська агломерація».

Одним із найбільш показових результатів дослідження є суттєва зміна громадських настроїв щодо міжмуніципальної співпраці. У 2022 р. зафіксовано майже дворазове зростання підтримки ідеї співробітництва між м. Києвом і прилеглими територіальними громадами з метою спільного вирішення проблем розвитку — з 45 % до 95 % упродовж 2020–2022 рр. Аналогічна динаміка простежується як серед мешканців столиці (зростання з 44% до 96,5%), так і серед жителів інших громад агломерації (з 48% до 90%).

Зазначена тенденція корелює із загальнонаціональним процесом зростання соціальної згуртованості та довіри між різними територіями в умовах воєнного стану. Вона формує сприятливе «вікно можливостей» для інституціоналізації агломераційної співпраці як інструменту просторового розвитку, підвищення ефективності публічних послуг та реалізації спільних інфраструктурних проєктів.

Важливим індикатором фактичного функціонування агломерації є інтенсивність маятникової міграції між ядром агломерації та прилеглими громадами. За умов воєнного часу її рівень у другій половині 2022 р. залишився відносно стабільним. Так, 38 % населення сусідніх громад відвідували столицю щонайменше один раз на тиждень (проти 41 % у 2020 р.), а 17 % здійснювали поїздки щоденно у робочі дні (порівняно з 21 % у 2020 р.).

Збереження високої інтенсивності просторових переміщень свідчить про стійкість функціональних зв'язків між громадами агломерації та підтверджує, що м. Київ виконує роль потужного економічного, соціального та сервісного центру навіть в умовах безпекових обмежень.

Повномасштабне вторгнення зумовило переосмислення пріоритетів міжмуніципальної співпраці. У 2022 р. респонденти найчастіше визначали такими пріоритетами відновлення зруйнованого житла, комунальних об'єктів та інфраструктури (52,1 %), вирішення завдань цивільної оборони та облаштування укриттів (30,6 %), а також посилення сил територіальної оборони (24,8 %). Це відображає переорієнтацію співробітництва з довгострокових питань розвитку на першочергові завдання безпеки та життєзабезпечення населення.

Водночас порівняльний аналіз результатів досліджень Київської агломерації (2020 р., 2022 р.) та Львівської агломерації (2021 р.), дозволяє виокремити стійкий набір базових напрямів співпраці, що зберігають актуальність у різних просторових та часових контекстах. До них належать спільний економічний розвиток і створення робочих місць, розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури та громадського транспорту, забезпечення доступності медичних послуг, зокрема вторинного рівня, екологічна безпека та очищення водних об'єктів, а також організація систем поводження з твердими побутовими відходами.

В умовах війни Київська агломерація не лише зберегла інтенсивність внутрішніх зв'язків, а й продемонструвала зростання суспільної підтримки

міжмуніципальної співпраці. Це створює підґрунтя для подальшого інституційного зміцнення агломерації та її розвитку як функціональної території, здатної поєднувати завдання безпеки, відновлення та довгострокового сталого розвитку.

В свою чергу, Львівська агломерація сформувалася за моделлю, що відрізняється від класичного інституційного підходу: її становлення розпочалося не зі створення формалізованих органів управління, а з вироблення узгодженої стратегічної візії розвитку та формування портфеля пріоритетних стратегічних проєктів. Такий підхід відповідає сучасним європейським практикам територіального розвитку, де саме стратегічне планування виступає первинним етапом інституціоналізації міжмуніципального співробітництва. Лише після накопичення певного рівня взаємної довіри та напрацювання спільних цілей, у 2024 р. було здійснено формалізацію співпраці шляхом реєстрації асоціації, що стало логічним продовженням попередніх координаційних процесів.

Основними напрямками асоціації є мобілізація зовнішніх фінансових ресурсів, зокрема грантової допомоги, як характерної риси функціонування подібних утворень у країнах Європейського Союзу. На сьогодні проєктний портфель агломерації включає низку ініціатив міжнародного рівня, серед яких два проєкти в межах програми Interreg Europe, спрямовані на розвиток сталої мобільності; екологічний проєкт Sponge, орієнтований на відновлення торфовищних екосистем за підтримки The International Network for Basin Organisations; а також проєкт розвитку львівського логістичного вузла, пов'язаний із розбудовою інфраструктури колій європейського стандарту, що реалізується за підтримки Ukraine - Moldova American Enterprise Fund. Сукупно ці ініціативи демонструють прагнення агломерації до інтеграції в європейські транспортні, екологічні та економічні мережі.

Важливу роль у становленні Львівської агломерації відіграла Рада Європи, яка виступила ключовим партнером у розробленні стратегічних документів та підтримці процесів багаторівневого врядування. Зокрема, за

сприяння її проєкту «Посилення багаторівневого врядування та місцевої демократії для підтримки відновлення України» було організовано навчально-ознайомчий візит представників інших регіонів України, спрямований на трансфер управлінського досвіду. Учасники з різних областей отримали можливість безпосередньо ознайомитися з механізмами функціонування агломерації, процедурою прийняття рішень та оцінити практичні вигоди міжмуніципальної співпраці. Презентацію досвіду забезпечували керівники асоціації та представники громад, що сприяло поширенню кращих практик на національному рівні.

Серед інституційних інновацій Львівської агломерації варто виокремити впровадження інституту співголів, що забезпечує баланс інтересів різних територіальних громад, а також застосування принципу подвійної більшості при ухваленні рішень. Останній передбачає необхідність одночасної підтримки більшості громад та репрезентацію більшості населення агломерації, що підвищує легітимність управлінських рішень. Додатково функціонують секторальні тематичні комітети, які виконують роль експертно-консультативних платформ для обміну досвідом, координації політик та напрацювання спільних рішень у ключових сферах розвитку. Вся діяльність асоціації підпорядкована стратегічним цілям, визначеним у базових програмних документах, що забезпечує системність та послідовність реалізації політики розвитку.

Подальший розвиток агломераційних процесів в Україні підтверджується появою нових ініціатив. Зокрема, перспективи формування Одеської агломерації обґрунтовані результатами аналітичного дослідження, проведеного за підтримки Ради Європи наприкінці 2024 р. Паралельно триває інституціоналізація Івано-Франківської агломерації, до якої вже долучилися 15 територіальних громад, що свідчить про зростання інтересу до даного формату співпраці як ефективного інструменту регіонального розвитку.

Водночас чинна нормативно-правова та інституційна база розвитку агломерацій в Україні залишається недостатньо сформованою та не повною

мірою відповідає потребам як існуючих, так і потенційних агломерацій. На думку представників місцевого самоврядування, необхідністю є створення нових стимулюючих механізмів державної підтримки, відповідність національної політики європейським підходам [7].

У цьому контексті особливого значення набуває концепція функціональних територій як ключового елементу сучасної регіональної політики. Вона передбачає перехід від адміністративно-територіального підходу до управління розвитком до просторово-функціонального, що базується на реальних соціально-економічних зв'язках між територіями.

Саме згуртованість, зміцнення горизонтальних зв'язків між територіальними громадами через створення і діяльність волонтерських та благодійних інституцій, посилення їх адаптації та гнучкості у прийнятті спільних рішень стали визначальними, особливо у перший рік повномасштабного вторгнення.

За даними Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України у громадах Київської, Чернігівської та Сумської областей у 2022–2023 рр. були оперативно створені штаби цивільного захисту, що поєднували представників місцевої влади, ДСНС, медичних установ та волонтерських організацій. Це дозволило забезпечити координацію евакуації населення, розміщення внутрішньо переміщених осіб та відновлення базової інфраструктури у стислі терміни. Такий формат управління засвідчив ефективність гнучких організаційних моделей, які можуть бути інституціоналізовані у післявоєнний період.

Важливою точкою зростання стала активізація взаємодії між органами місцевого самоврядування, бізнесом та громадянським суспільством. Волонтерські та благодійні ініціативи фактично інтегрувалися у систему локального управління, що сприяло підвищенню ефективності соціальних програм та гуманітарної допомоги.

У громадах Харківської та Дніпропетровської областей укладення меморандумів про співпрацю між місцевими радами та громадськими

організаціями дозволило створити стійкі моделі міжсекторного партнерства, які мають потенціал інституціоналізації у післявоєнний період. З початку повномасштабного вторгнення, значущим для розвитку територіальних громад є зміцнення транскордонного співробітництва, трансрегіонального та міжмуніципального співробітництва через укладання меморандумів та договорів партнерських відносин [8].

В цілому, упродовж 2022–2024 рр. точками зростання в територіальних громадах стали: стратегічне планування, міжнародне партнерство, інституційна адаптивність, фінансова автономія (табл. 1).

Таблиця 1. Кейс-аналіз територіальних громад, 2022–2024 рр.

Територіальна громада	Область	Ключова проблема	Управлінське рішення	Точка зростання
Ірпінська міська ТГ	Київська	Руйнування інфраструктури	Комплексне просторове планування відбудови	Стратегічне планування та міжнародне партнерство
Чернігівська міська ТГ	Чернігівська	Перебої в наданні послуг	Кризові штаби та цифрова комунікація	Інституційна адаптивність
Львівська міська ТГ	Львівська	Масовий приплив ВПО	Бюджетна переорієнтація на соціальні програми	Фінансова автономія
Харківська міська ТГ	Харківська	Гуманітарні ризики	Співпраця з волонтерськими організаціями	Спільне врядування

Джерело: Складено автором за даними Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, звітів Ради Європи та OECD за 2022–2024 рр.

Значущим у розвитку територіальних громад, підвищенні їх спроможності є побратимське співробітництво. Створення **регіональних асоціацій** за рахунок об’єднання територіальних громад є однією із точок зростання органів місцевого самоврядування. Оскільки сприяє консолідації зусиль для конструктивного вирішення спільних проблем, зростання

соціальної згуртованості, посилення довіри до органів влади через прозору звітність, зміцнення горизонтальних зв'язків. Прикладом такої співпраці є Терезьнянська регіональна асоціація Закарпатської області, що створена у березні 2026 р. за рахунок об'єднання Синевирської, Колочавської, Драгівської та Буштинської територіальних громад, з метою сприяння соціально-економічному розвитку територій.

Реалізація проектної діяльності в Колочавській територіальній громаді є вагомим підґрунтям для обміну досвідом, можливістю адаптації у сусідніх громадах, сприяє розвитку партнерських відносин між громадами, що лише підсилює соціальну згуртованість та резильєнтність громад. Станом на 2024 р. у громаді реалізовано понад десять проєктів у партнерстві з міжнародними та вітчизняними інституціями. Значна частина цих ініціатив була впроваджена упродовж 2014–2021 рр., що забезпечило накопичення інституційного досвіду міжсекторної співпраці та сформувало основу для розвитку адаптаційного потенціалу громади. Набутий досвід став важливим чинником спроможності громади долучатися до нових проєктів у період воєнного стану 2022–2024 рр., зокрема в напрямках відновлення, соціальної стійкості та локального економічного розвитку [9].

Підсилюючим фактором у діяльності органів місцевого самоврядування є екосистемний підхід, через ідентифікацію та реалізацію точок зростання територіальних громад завдяки переходу від фрагментарного управління окремими секторами до системного бачення розвитку території як сукупності взаємопов'язаних акторів, ресурсів, процесів і інституцій. Прикладна цінність полягає у здатності не лише мобілізувати ендogenous ресурси громади, а й поєднувати гуманітарне відновлення з довгостроковим економічним розвитком, стимулюючи формування локальних ланцюгів створення доданої вартості та підвищуючи адаптивність громад до зовнішніх і внутрішніх викликів.

В умовах воєнного стану екосистемні моделі розвитку стають інструментом швидкого перезапуску економічної активності та відновлення

базових функцій громади. Однією з ключових точок зростання є **локальне підприємництво**, зокрема малі та мікробізнеси, які забезпечують зайнятість населення, наповнення місцевих бюджетів і гнучку реакцію на зміну ринкових умов. Підтримка релокації бізнесу, створення умов для самозайнятості ВПО та ветеранів війни формують нові ядра економічної активності та сприяють структурній диверсифікації місцевої економіки.

Практичним емпіричним підтвердженням реалізації екосистемного підходу як інструменту виявлення та масштабування точок зростання є співпраця територіальних громад з міжнародними програмами підтримки, зокрема в межах ініціативи «U-LEAD з Європою». Розробка та впровадження Програм комплексного відновлення (ПКВ) дозволяє громадам перейти від ситуативного реагування до стратегічного управління розвитком. ПКВ виступають платформою інтеграції інтересів органів місцевого самоврядування, бізнесу, громадського сектору та експертного середовища, що є характерною ознакою екосистемної логіки розвитку.

У цьому контексті **стратегічне планування** виступає окремою точкою зростання, оскільки дозволяє громадам визначити пріоритетні напрями економічного розвитку, інфраструктурного відновлення, розвитку людського капіталу та залучення інвестицій. Саме через екосистемний підхід стратегічні документи наповнюються реальним змістом, орієнтованим на потенціал території, а не лише на формальне виконання нормативних вимог.

Важливою точкою зростання екосистем територіальних громад є **цифрова трансформація управлінських і комунікаційних процесів**. Запровадження цифрових інструментів взаємодії між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадянами підвищує прозорість ухвалення рішень, знижує транзакційні витрати та сприяє формуванню мережових моделей співпраці. Цифровізація стає не лише засобом оптимізації адміністративних процедур, а й каталізатором появи нових форматів партнерства, зокрема у сфері надання соціальних послуг, підтримки підприємництва та реалізації інфраструктурних проєктів.

Окрему роль у формуванні точок зростання відіграє **соціально-економічна інтеграція вразливих груп населення**, передусім внутрішньо переміщених осіб і ветеранів війни. Підтримка підприємницьких ініціатив цих груп у межах локальних екосистем сприяє не лише їхній економічній реінтеграції, а й розширенню трудового потенціалу громади, формуванню нових компетенцій та посиленню соціальної згуртованості. У цьому вимірі підприємництво набуває системного значення як інструмент відновлення локального ринку праці та соціальної стабільності.

Ще однією точкою зростання є **кластерні та партнерські моделі розвитку**, зокрема публічно-приватне партнерство, локальні інноваційні кластери та соціально орієнтовані екосистеми. Вони дозволяють громадам перейти від фрагментарної реалізації окремих проєктів до системної взаємодії між секторами, у межах якої кожен учасник виконує визначену роль у досягненні спільної мети розвитку. Кластерний підхід посилює спеціалізацію територій, підвищує інноваційну спроможність і створює умови для масштабування успішних локальних практик.

У даному контексті, практичними рекомендаціями для органів місцевого самоврядування є: інституціоналізація кризових управлінських механізмів; стратегічне просторове планування післявоєнної відбудови; розвиток міжсекторного партнерства; посилення фінансової автономії громад; інтеграція міжнародної допомоги у локальні стратегії; розвиток кадрового потенціалу ОМС.

Післявоєнний період актуалізує необхідність переходу від оперативного кризового управління до довгострокового стратегічного планування розвитку територій. Органи місцевого самоврядування відіграватимуть провідну роль у реалізації програм відбудови, відновленні економічного потенціалу та впровадженні європейських стандартів врядування.

Перспективність досліджень полягає у поглибленому аналізі механізмів інституціоналізації виявлених точок зростання у післявоєнний

період та їх трансформації з кризових управлінських практик у сталі моделі локального розвитку. Напрямами подальших наукових пошуків є:

- розроблення індикаторів оцінювання ефективності екосистемних моделей розвитку територіальних громад;
- дослідження впливу агломераційних утворень і функціональних територій на просторову збалансованість регіонального розвитку;
- аналіз ролі цифрових екосистем у підвищенні прозорості, участі громадян та якості публічних послуг;
- вивчення соціально-економічних ефектів інтеграції внутрішньо переміщених осіб і ветеранів у локальні економічні екосистеми;
- порівняльний аналіз українських і європейських практик міжмуніципального співробітництва з метою адаптації інструментів державної підтримки.

Зазначені напрями дозволять розширити наукове розуміння трансформацій місцевого самоврядування та сформувані прикладні рекомендації для політики післявоєнного відновлення.

В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення точки зростання органів місцевого самоврядування формуються на перетині інституційної адаптивності, соціальної згуртованості, міжсекторного партнерства та стратегічного бачення розвитку територій.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Воєнний та післявоєнний періоди формують нову парадигму розвитку місцевого самоврядування в Україні. Основними точками зростання органів місцевого самоврядування є інституційна адаптивність, децентралізація, міжсекторне партнерство та стратегічна участь громад у відбудові держави.

Інституційна адаптивність органів місцевого самоврядування проявляється у здатності оперативно змінювати управлінські процедури, створювати тимчасові координаційні структури та залучати зовнішні ресурси без втрати легітимності управлінських рішень.

Децентралізація в умовах воєнного стану підтвердила свою ефективність як механізм підвищення управлінської автономії та відповідальності громад. Фінансова самостійність дозволила територіальним громадам швидко реагувати на потреби населення, підтримувати внутрішньо переміщених осіб та забезпечувати функціонування критичної інфраструктури. У післявоєнний період саме ця автономія може стати основою для формування локальних моделей економічного зростання.

Окремої уваги заслуговує розвиток міжсекторного партнерства, яке у воєнний час набуло ознак системного елементу місцевого врядування. Інтеграція громадських і волонтерських ініціатив у діяльність органів місцевого самоврядування сприяє підвищенню соціальної довіри, зменшенню управлінських ризиків та формуванню практик спільного прийняття рішень. У перспективі це створює підґрунтя для інституціоналізації моделей спільного врядування.

Література

1. Інструменти забезпечення резильєнтності українського суспільства: монографія / за ред. Е. М. Лібанової; авт. колектив. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. 372 с. ISBN 978-617-7801-53-4
2. Ушенко Н.В., Кожемякіна С.М., Тупіка А.С. Соціальні інновації та соціальна відповідальність: як людський чинник впливає на сталий розвиток міста. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2024. № 2 (14). С. 439 – 447. <http://doi.org/10.32750/2024-0239>
3. Інституційні проблеми та виклики функціонування агломерацій в Україні: наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2025. 75 с.
4. Сірик З. О., Засадній В. Л. Теоретичні засади дослідження агломераційних чинників інвестиційної привабливості громад. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 302-309.

5. Заяць Т.А., Краєвська Г.О. Соціальні послуги для вразливих категорій населення в територіальних громадах України. *Економіка України*. 2022. № 3. С. 57—74. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.03.057>
6. Головка Л.В., Сіренко Ю. В. Вітчизняні і зарубіжні практики згуртування громад у воєнний і повоєнний період. *Ефективна економіка*. 2026. № 3. URL: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.125>
7. Кошелюк М. Громади працюють разом: як в Україні формуються агломерації. Програма Ради Європи. URL: <https://www.decentralization.ua/news/20202> (дата звернення: 01.04.2026).
8. Співпраця з міжнародними донорами – важлива складова роботи Асоціації. URL: <https://association.kharkov.ua/aktyalne/novyny/1739-spivpratsya-z-mizhnarodnimi-donorami-vazhлива-skladova-roboti-asotsiatsiji> (дата звернення: 11.04.2026).
9. Головка Л., Худинець В. & Головка Т. Проектна діяльність у територіальних громадах (на прикладі Колочавської територіальної громади Закарпатської області). *Демографія та соціальна економіка*, 2025, 1 (59), 35—54.

References

1. Libanova, E. M. (2025), *Instrumenty zabezpechennia rezyl'ientnosti ukrains'koho suspil'stva* [Tools for ensuring the resilience of Ukrainian society], FOP Liburkina L. M., Kharkiv, Ukraine.
2. Ushenko, N.V., Kozhemyakina, S.M. and Tupika, A.S. (2024), “Social innovations and social responsibility: how the human factor affects the sustainable development of the city”, *European scientific journal of Economic and Financial innovation*, vol. 2 (14), pp. 439-447. <http://doi.org/10.32750/2024-023>
3. Melnyk, M. I. (2025), *Instytutysijni problemy ta vyklyky funktsionuvannia ahlomeratsij v Ukraini* [Institutional problems and challenges of functioning of agglomerations in Ukraine], NAS of Ukraine. State Institution

Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi NAS of Ukraine"; Lviv, Ukraine.

4. Siryk, Z.O. and Zasadniy, V.L. (2024), "Theoretical foundations of the study of agglomeration factors of investment attractiveness of communities", Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology, Vol. 9, No. 1, pp. 302-309.

5. Zayats, T.A. and Krayevska, G.O. (2022), "Social services for vulnerable categories of the population in territorial communities of Ukraine", Economy of Ukraine, Vol.3, pp. 57-74.
<https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.03.057>

6. Holovko, L. and Sirenko, Y. (2026), "Domestic and foreign practices of uniting communities in the war and post-war period", Efficient economy, vol.3.
<http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.125>

7. Koshelyuk, M. (2022), "Communities working together: how agglomerations are formed in Ukraine", Council of Europe Program, available at: <https://www.decentralization.ua/news/20202> (Accessed 01.04.2026).

8. Association of Local Government Bodies of Kharkiv Region (2022), "Cooperation with international donors is an important component of the Association's work", available at: <https://association.kharkov.ua/aktyalne/novyny/1739-spivpratsya-z-mizhnarodnimi-donorami-vazhliva-skladova-roboti-asotsiatsiji> (Accessed 11.04.2026).

9. Holovko, L., Khudynets, V. and Holovko, T. (2025), "Project activity in territorial communities (on the example of Kolochava territorial community of Transcarpathian region) ", Demography and social economy, vol.1 (59), pp. 35-54.

Отримано редакцією журналу / Received: 15.04.26

Прорецензовано / Revised: 21.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26